

УДК 908(477) – 058. 237

Ірина Ткачук

**ТЕАТРАЛЬНО-АМАТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСЕРЕДКІВ КРЕМЕНЕЦЬКОЇ
“ПРОСВІТИ” (1919–1939 РР.)**

У статті на основі аналізу архівних матеріалів, розкрито мистецьку діяльність Кременецького осередку “Просвіти”. Проаналізовано стан і рівень розвитку театральних аматорських гуртків на Волині. Розкрито репертуар просвітянських колективів, який відіграв важливу роль у їх діяльності.

Ключові слова: Кременецька “Просвіта”, театральньо-аматорські гуртки, репертуар, вистави, п'єси, просвітянські свята.

Кременець у 20–30-х рр. ХХ ст. був одним із найвпливовіших осередків волинської культури, де бурхливо розвивалося та вирувало театральне життя. Музично-театральна діяльність стала однією з найбільш важливих та поширених напрямків діяльності “Просвіти” у Кременецькому повіті. Проводилася значна робота для створення й організації діяльності мистецьких колективів – театральних, музичних, художніх. Це обумовлювалося тим, що театральне мистецтво було найбільш доступним та популярним засобом національно-громадянського та морального виховання, яке сприяло збереженню та збагаченню національних традицій, а також заклало основу подальшого культурного розвитку.

Метою наукової публікації є аналіз театральньо-матеріальної діяльності осередків Кременецької “Просвіти”.

Завдання дослідження полягають у тому, щоб охарактеризувати основні напрямки роботи театральних колективів Кременецької “Просвіти” у 20–30-ті рр. ХХ ст.

Об'єктом дослідження є театральньо-аматорське життя Кременеччини 20–30-х рр. ХХ ст.

Предмет дослідження – культурне життя мешканців Кременецького повіту у міжвоєнний період.

Тема нашого дослідження малодосліджена та маловідома. Окремі згадки зустрічаємо у монографії О. Панфілової “Мистецьке життя Кременеччини 20–30 років ХХ століття” та у книгах місцевого краєзнавця Г. Чернихівського, а більш детальна інформація знаходиться в Державному архіві Тернопільської області у фонді 348 “Кременецьке повітове управління українського товариства “Просвіта” у м. Кременець” (1919–1939 рр.)

Значний внесок у культурно-мистецькому житті Волині належав аматорам театального руху. При центральному осередку в Кременці театральна діяльність переважно проводилася музично-драматичними секціями товариства, які насправді були аматорськими театральними гуртками. Зауважимо, що участь в них була престижною [1]. Найактивніші театральньо-аматорські колективи були у селах Бережці, Дермань, Млинівці, Кушлін, Вишнівець, Лопушно, Борщівка, Вишгородок, Дедекали, Устечко [11, с. 80].

Плідно почав працювати театральний рух на Кременеччині, коли у 1917 р. приїздить в Кременець сім'я Березовських. Григорій Березовський, колишній актор та режисер театру М. Садовського в Катеринославі, до цього він набув чималий досвід в організації аматорських колективів та театальної справи виступаючи на сценах Львова, Ужгорода, Перемишля, Дрогобича та в різних мандрівних театрах. Він разом з дружиною у 1928–1937 рр. організували при Кременецькій “Просвіті” драматичний гурток, де ставили різні п'єси. Отримавши посаду режисера-інструктора при товаристві, Г. Березовський за досить короткий час зумів створити сталу групу в Кременці та прикладав багато зусиль для розвитку театральньо-аматорської справи в селах [3].

Театральна секція при товаристві “Просвіта” створена 20 травня 1922 р. на організаційних зборах обрано представників, до складу яких увійшли: голова – В. Кобзаренко, заступник голови – Я. Грабів, секретар – П. Гусак. Засідання секції відбувалося тільки 7 разів. Членів секції на 1 жовтня 1922 р. нараховувалося 16. Керівником був режисер. За цей період поставлено дві вистави: перша – “На перші гулі”, режисер Васильченко. Друга вистава – “Лісова квітка”, режисер Яновська. Після вистав влаштовували танці [2, арк. 115].

У переважній більшості твори, які пропонувалися публіці, були виключно з української драматургії. Вибір складних для аматорських колективів творів з часом наштотхував акторів на усвідомлення власної некомпетентності та викликав бажання до самовдосконалення власних здібностей на театральних теренах.

Для того, щоб відбувалися вистави, необхідно було мати дозволи староства. Упродовж 20/IV-1/X 1922 р. Радою товариства отримано дозволи на сім вистав у Кременецькому повіті, які й були поставлені, а саме: "Сватання на Гончарівці", "За волю і правду", "Жидівка Вихресейка", "Пошилися у дурні", "Бувальщина", "Переїзове", "За двома зайцями" [2, арк. 116].

Зазначимо, що досить успішно працював упродовж 1928–1937 рр. аматорський театральний гурток при кременецькій "Просвіті". На засіданні ради повітового товариства "Просвіта" у м. Кременці 29 березня 1928 р. затверджено "Правельник для нормальної праці в аматорському гуртку при товаристві "Просвіта" [1].

У Кременецькому повіті товариство "Просвіта" на 1 листопада 1923 р. мала 45 гуртків, у яких нараховувалося до 50 членів. Ці гуртки різної працездатності й культурної сили. Найбільші – Лопушнівський 43 особи та Радошівський – 50 осіб, також активні Почаївський, Вишнівецький, Бережецький, Радивилівський. В основному праця гуртків найбільш зосереджена на постановці вистав. Деякі гуртки, як Лопушнівський, Почаївський та Бережецький мають свої невеликі книгозбірні, ці бібліотеки є, без сумніву, незаперечним доказом певної активності місцевих просвітян [4, арк. 58].

Репертуар аматорських гуртків складався передусім з творів українських авторів та народних пісень. Так, Бережецька рада читальні вирішила 7 березня 1926 р. провести виставу "Потерчук" Володимира Мартиневича. А прибутки з неї були поділені так: 10 % товариству "Просвіти" в Кременець, а решта на облаштування читальні у Бережцях. Відповідальність поклали на Сергія Неприцького [5, арк. 2]. Відомий є факт, що один із членів товариства "Просвіти" у Бережцях – Теодор Левицький довгий час студіював історію та теорію українського театального мистецтва, сам розробив лекції про значення та роль театру в українському відродженні та звертався із проханням до повітової ради про допомогу із влаштуванням лекцій у Кременецькому повіті з метою благодійництва [7, арк. 4].

Село Дермань Кременецького повіту славалося чудовим хором та театральним гуртком. У 1930 р. хор брав активну участь у Познані, огляді художніх колективів. Керівником колективу був диригент й музикознавець І. Аркадієв. Неодноразово у селі відбувалися постановки опер. Наприклад, "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, у якому, окрім дерманських аматорів участь узяв сам І. Аркадієв, зігравши роль Карася [6, с. 26–29]. Неодноразово хорові колективи виступали разом із театральними гуртками, що викликало неабиякий успіх у населення.

Наприклад, 9 січня 1927 р. заходами аматорського гуртка у с. Борщівці відбувалися постановки вистав за такою програмою: 1) Драма "Наймичка" постанова Табилевича; 2) лірика та загальні танці; 3) співи "Журавлі", "Ой на горі та жінці жнуть", "Ой у лузі червона калина", "Місяцю ясний"; 4) буфет (пиво, закуски, папіроси). Вистава відбувалася у громадському місці, під відповідальність Степана Западавського [8, арк. 3].

Просвітянами с. Лопушно організований аматорський гурток у січні 1923 р., впродовж діяльності котрого було влаштовано 5 вистав. А у 1924 р. не вдалося поставити жодної вистави, тому що староство не давало дозволу. У 1926 р. влаштовано дві вистави – 9 і 19 січня, драму "Ой не ходи Грицю та й на вечорниці", пройшла не досить успішно, оскільки аматорський гурток драму ставив вперше. Інша вистава 19 січня – "Сватання на Гончарівці" пройшла дуже вдало, публіка була задоволена. Після кожної дії серед глядачів підіймалися овації, здавалося, що це відбувається не у Лопушному, а у великому столичному місті фаховою трупю артистів [8, арк. 50]. Часто аматорським гурткам могли по-доброму позаздрити професійні театри.

Просвітянські філії часто влаштовували вечорниці здебільшого у читальнях, інколи у помешканнях окремих громадян. Рада товариства "Просвіти" просила неодноразово староство дозволити проведення просвітницьких вечорниць. Для прикладу наведемо досить переконливу статистику. Так, у Бережцях на 5, 12, 15, 19, 26 лютого 1928 р., у помешканні читальні, за відповідальності Юхима Нікітюка, у програмі були заплановані танці та різні забави, вхід безкоштовний, для нечленів товариства згідно з запрошеннями [5, арк. 60]; вечорниці: 16, 17, 22, 29 квітня 1928 р. у будинку Теодора Діхтерука, програма аналогічна, відповідальний – Юхим Нікітюк [5, арк. 64]; 3, 4, 10, 17 червня 1928 р. – програма та відповідальність аналогічні [5, арк. 66]; 12, 15, 22, 29 липня 1928 р. – програма аналогічна [5, арк. 68], тільки вхід платний [5, арк. 69]; вечорниці з 3, 4, 10, 17 червня 1928 р. [5, арк. 67]. Загальний прибуток складав 26 золотих та організаційні видатки 10 зол. 70 гр., а чистий прибуток – 15 зол. 30 гр. [5, арк. 70]. Такі вечорниці сприяли гуртуванню молоді та залучення її до просвітянської роботи.

У 1928 р. у Кременецькому ліцеї засновано аматорський гурток. Основний напрямок його роботи полягав у залученні молоді до вивчення поезії й драматургії та участі у шкільних театральних п'єсах. Чисельність гуртка перевищувала 60 осіб. Завдяки появі у 1932 р. в ліцеї акторки театру "Reduta" Ізи Куніцької у Кременецькому ліцеї з'явився власний театр, у якому брали

участь не лише учні, а й викладачі [9, с. 356]. Іза Куницька працювала на посаді його інструктора. Драматичний гурток, створений при учительській семінарії та гімназії, передбачав семимісячне навчання обдарованих дітей та складання іспиту з театральної майстерності після закінчення курсу [11, с. 83]. Молодь закладу вивчала та здійснювала постановки творів лише польських авторів. Наприклад, "Марії" Мальчевського, "Лілії" Міцькевича, п'єс Словацького та Нємцевича [9, с. 352].

Культурно-освітня секція ОГО (Організація громадського об'єднання) організувала у Кременці, у філії Волинського союзу народних театрів районну театральну бібліотеку, а з часом й впровадила режисерсько-театральні курси, розраховані на сільських працівників. На них навчалось 29 слухачів із Кременецького повіту. Керівником курсу був призначений повітовий інспектор Станський, викладачі – професор Г. Руськова, викладала хоровий спів, професор С. Щапанський, викладав історію театру, інсценізацію віршів та декламацію, а також інструктор позашкільної освіти Курек, викладач клубних забав та народних танців [10, арк. 20].

Формування театральних колективів було одним із найбільш складних питань не тільки для Кременця, а й для сільських осередків. Окрім проблем із приміщенням, репетиціями та грою акторів, необхідно було подбати про костюми та декорації до кожної вистави. Але ці складні й суперечливі питання для осередку мали й низку позитивних ознак, які були основою у формуванні театально-аматорського життя Кременеччини у міжвоєнний період ХХ ст.

Отже, вагомою подією культурного життя Кременецького повіту були виступи театально-професійних колективів і окремих виконавців, які сприяли розширенню світогляду громадян завдяки культурно-освітній діяльності філіалів "Просвіти".

Список використаних джерел

1. Кучерепа М. М. Український аматорський і професійний театральний рух на Волині (1921–1939 рр.) [Електронний ресурс] / М. М. Кучерепа, С. М. Степанюк. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlca_Gum/2011_10/36.pdf. 2. Держархів Тернопільської обл., ф. 348, оп. 1, спр. 11, 116 арк. 3. Панчук І. Березовський Григорій / І. Панчук // Панчук І. Тернопільщина в іменах. Довідник / І. Панчук. – Тернопіль, 2006. – С. 18. 4. Держархів Тернопільської обл., ф. 348, оп. 1, спр. 25, 74 арк. 5. Там само, спр. 105, 100 арк. 6. Єфімчук Ф. Нариси історії германських шкіл / Ф. Єфімчук. – Дермань: [б. в.], 2002. 7. Держархів Тернопільської обл., ф. 348, оп. 1, спр. 83., 14 арк. 8. Там само, спр. 118, 124 арк. 9. Groszyński K. Mój Krzemieniec / K. Groszyński // Przegląd historyczno oświatowy. – 1990. – № 105. – С. 10. Держархів Тернопільської обл., ф. 131, оп. 1, спр. 237, арк. 20. 11. Панфілова О.Г. Мистецьке життя Кременеччини 20-30 років ХХ століття: монографія / О. Панфілова. – Тернопіль: Астіон, 2012. – 208 с.

Ирина Ткачук

ТЕАТРАЛЬНО-ЛЮБИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЯЧЕЕК КРЕМЕНЕЦКОЙ "ПРОСВИТЫ" (1919–1939 РР.)

В статье на основе анализа архивных материалов, раскрыто художественную деятельность Кременецкого осередку "Просвита". Проанализировано состояние и уровень развития театральных любительских кружков на Волини. Раскрыты репертуар просветительских коллективов, который играл важную роль в их деятельности.

Ключевые слова: Кременецкая "Просвита", театрально-любительские кружки, репертуар, спектакли, пьесы, просветительские праздники.

Iryna Tkachuk

AMATEUR THEATRICAL ACTIVITY CENTERS KREMENETS "PROSVITA" (1919–1939)

On the basis of archival material reveals artistic activities Kremenets company. The state and level of amateur theater groups edge. Reveals the repertoire of the educational team, which played an important role in their activities.

Key words: Kremenets "Prosvita", amateur theater groups, repertoire, performances, plays, the educational holidays.